

9. PŘÍJMY, VÝDAJE A SPOTŘEBA OBYVATELSTVA

Poznámky k tabulkám

Tab. 9-1. až 9-6. Složení souborů, vydání a spotřeba domácností zpravodajského souboru statistiky rodinných účtů

Tabulky obsahují údaje výběrového šetření statistiky rodinných účtů (SRÚ), které sleduje hospodaření domácností a poskytuje informace o výši jejich vydání a struktuře spotřeby.

Zpravodajské domácnosti SRÚ jsou v současné době vybírány záměrným kvótním výběrem. Jednotkou výběru a zpravodajskou jednotkou šetření je hospodařící domácnost, tzn. soubor osob společně bydlících, které se společně podílejí na úhradě základních výdajů (na výživu, provoz domácnosti, údržbu bytu apod.).

V SRÚ existují dva druhy výběrových souborů:

1. Základní soubor 3000 domácností byl vybrán tak, aby jeho složení podle zvolených výběrových znaků odpovídalo struktuře domácností v ČR. Oporou pro stanovení kvót byly výsledky Mikrocenzu 2002 a SLDB (výběrový znak velikosti obce a druhu domu). Příjmové rozložení domácností se každoročně upravuje podle příjmů zjištěných v průřezových statistikách.

Od roku 2006 je základním výběrovým znakem skupina domácnosti, odvozená od ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání osoby v čele domácnosti. Osobou v čele je v úplných rodinách vždy muž, v neúplných většinou rodič. V nerodinných domácnostech se za osobu v čele domácnosti považuje osoba s nejvyšším příjmem.

Domácnosti s ekonomicky aktivní osobou v čele se třídí podle jejího postavení v zaměstnání, u domácností zaměstnanců i podle jejího vzdělání. Domácnosti s ekonomicky neaktivní osobou v čele se člení v závislosti na tom, zda je některý z dalších členů domácnosti ekonomicky aktivní, příp. zda v čele domácnosti je důchodce.

Pro 3 nejvýznamnější skupiny domácností (zaměstnanců, osob samostatně výdělečně činných a důchodců bez ekonomicky aktivních členů) se používají ještě další výběrová kritéria, a to:

- čistý peněžní příjem na 1 člena domácnosti a počet nezaopatřených dětí pro domácnosti zaměstnanců a domácnosti osob samostatně výdělečně činných.
- důchod na 1 člena domácnosti a počet členů (u jednočlenných domácností také pohlaví osoby) pro domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů.

Výběrový znak velikost obce a druh domu se týká všech skupin domácností, přičemž samostatné kvóty podle velikosti obce a druhu domu jsou předepsány pro výše uvedené nejvýznamnější skupiny domácností.

2. Doplnkový soubor 400 domácností byl vytvořen pro zjišťování údajů za domácnosti s minimálními příjmy, které jsou sice zastoupeny i v základním souboru, ale jejich malý počet nezajišťuje dostatečnou reprezentativnost. V rodinách s dětmi a s nízkými příjmy nesmí pro nábor do doplnkového souboru čistý příjem přesáhnout 1,3 násobek životního minima (ŽM) pro danou domácnost. Pro setrvání v souboru je podmínkou, aby příjem domácnosti nepřekročil více než 2 po sobě následující měsíce 1,4 násobek ŽM.

Metodika a definice základních ukazatelů:

Počet spotřebních jednotek (OECD) vyjadřuje složení domácností přepočtené podle vah spotřeby jednotlivých členů domácnosti. Váhy jsou definovány podle stupnice OECD takto: první dospělý v domácnosti = 1,0; každý další dospělý (starší 13 let) = 0,7; každé dítě (13leté a mladší) = 0,5.

Do **hrubých peněžních příjmů** nejsou započteny vybrané úspory ani přijaté půjčky a úvěry. Tyto položky, které mají protějšky na straně vydání, jsou vesměs publikovány jako salda pod označením „bilanční položky“.

Čisté peněžní příjmy se získají z hrubých příjmů odečtením odvodů na zdravotní a sociální pojištění a daň z příjmů.

Pracovními příjmy se rozumí příjmy z pracovní činnosti v pracovněprávním, služebním a členském poměru nebo v podnikání a v jiné samostatné výdělečné činnosti.

V příjmech ze soukromého podnikání jsou v SRÚ zjišťovány pouze částky, které byly z výnosu podnikání převedeny pro potřebu domácnosti a jejích jednotlivých členů. Jedná se tedy o čistý příjem, do výdajů se v těchto případech neuvádí daň z příjmů ani odvody na zdravotní a sociální pojištění.

Hrubá peněžní vydání nezahrnují vklady, splacené úvěry a půjčky.

Čistá peněžní vydání se od hrubých liší o odvody na zdravotní a sociální pojištění a daň z příjmů. Člení se na tzv. spotřební vydání a vydání neklasifikovaná jako spotřební.

Pro zajištění mezinárodní srovnatelnosti statistických ukazatelů jsou od roku 1999 položky peněžních výdajů uspořádány podle „Klasifikace individuální spotřeby podle účelu CZ-COICOP“, která je českou verzí mezinárodního standardu COICOP (*Classification of Individual Consumption by Purpose*) – viz přehled platných statistických klasifikací a číselníků v úvodu publikace a je závazná pro všechna statistická zjišťování. Výdaje, které nejsou v CZ-COICOP zařazeny (investiční výdaje na výstavbu, či rekonstrukci domu nebo bytu, výdaje spojené s péčí o užitkovou zahradu a užitková zvířata apod.), byly vyčleněny do zvláštního oddílu „Vydání neklasifikovaná jako spotřební“. V jednotlivých výdajových skupinách jsou zahrnuta následující vydání:

- **bydlení, voda, energie, paliva** – nájemné, potřeby a služby pro běžnou údržbu domu nebo bytu, ústřední topení a teplá voda, elektřina, plyn, paliva, ostatní služby související s bytem;
- **bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy** – nábytek, bytové doplňky, podlahové krytiny, bytový textil, přístroje a spotřebiče pro domácnost (chladničky, pračky a jiná zařízení), nádobí a kuchyňské potřeby, přístroje a nářadí pro dům a zahradu, prací, čisticí prostředky a jiné drogistické zboží, ostatní potřeby pro domácnost, opravy všech přístrojů a zařízení, služby pro domácnost;
- **rekreace a kultura** – zařízení a potřeby pro volný čas (televizní přijímače, videa, rozhlasové přijímače, audio-zařízení, foto-kino zařízení, počítače a zařízení pro zpracování dat, psací stroje), potřeby pro volný čas (hudební nástroje, gramofonové desky, CD, DVD, audiokazety, videokazety, jiné zboží kulturního charakteru, hry, hračky), opravy všech přístrojů a zařízení; knihy a učebnice, noviny a časopisy, ostatní tiskoviny, potřeby k psaní a kreslení; květiny a zahrady, domácí zvířata; potřeby a služby pro jejich chov; dovolená s komplexními službami, potřeby pro rekreaci; sport a sportovní potřeby; služby pro volný čas (kulturní a zábavní služby, rozhlas a televize, herny a loterie);
- **ostatní zboží a služby** – osobní péče (kadeřnické a kosmetické salóny, jiná zařízení osobní péče, potřeby a přístroje pro osobní péči, drogistické zboží pro osobní hygienu, kosmetické zboží), osobní potřeby a doplňky (klenoty, hodiny, hodinky, bižuterie, cestovní potřeby), vydání na sociální péči, všechny druhy pojištění a jinde neuvedené služby (finanční, administrativní, poradenské aj.).

Náplň ostatních položek je patrná z jejich názvu.

Tab. 9-1. obsahuje údaje za domácnosti základního zpravodajského souboru v letech 2000, 2003 – 2006.

Tab. 9-2. a 9-3. obsahují údaje za domácnosti základního souboru v třídění podle postavení osoby v čele.

Domácnosti celkem – od roku 2006 jsou ve zpravodajském souboru již zahrnuty všechny typy domácností zastoupené v populaci. Váha jednotlivých skupin domácností odpovídá jejich podílu zjištěnému v Mikrocenzu 2002. Počet domácností důchodců bez ekonomicky aktivních členů byl pro zjišťování zredukován, při zpracování se tato disproporce eliminuje převážením.

Domácnosti zaměstnanců jsou domácnosti s osobou v čele v pracovním nebo služebním poměru, která pracuje na základě pracovní smlouvy nebo na základě dohody (o pracovní činnosti, o provedení práce). Zaměstnanci jsou i pracující členové produkčních družstev (včetně zemědělských), společníci s.r.o. a komanditisté komanditních společností, kteří pro společnost

vykonávají práci na základě pracovní smlouvy a pobírají za ni odměnu, která je příjmem ze závislé činnosti.

Domácnosti samostatně činných osob jsou domácnosti s osobou v čele vykonávající samostatnou výdělečnou činnost, což jsou osoby podnikající na základě živnostenského oprávnění nebo na základě zvláštních předpisů, účastníci společného podnikání na základě smlouvy (společnosti s ručením omezeným, obchodní společnosti), pokud nevykonávají pro společnost práci na základě pracovní smlouvy, dále osoby vykonávající nezávislé povolání (lékaři, advokáti, daňoví poradci) a osoby pracující za honoráře (umělci, tlumočníci).

Domácnosti nezaměstnaných jsou domácnosti v čele s osobou, která nemá žádnou placenou práci, ale pracovat by chtěla, tzn. že si buď aktivně hledá zaměstnání nebo má v plánu podnikat, případně hodlá zaměstnání hledat. Není rozhodující, zda pobírá hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání či nikoliv.

Domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů jsou domácnosti v čele s osobou, která pobírá jakýkoliv druh důchodu kromě sirotčího a nepracuje buď vůbec, nebo má její pracovní činnost pouze omezený rozsah (její příjmy z pracovní činnosti nepřesáhnou za rok 12 000 Kč); podmínka omezené ekonomické aktivity platí i pro ostatní členy domácnosti.

Tab. 9-4. a 9-5. obsahují údaje za domácnosti doplňkového souboru a domácnosti základního souboru, jejichž čisté příjmy nepřesáhly 1,4 násobek životního minima.

Úplně čisté rodiny se skládají pouze z rodičů a nezaopatřených dětí.

Neúplně čisté rodiny se skládají z jednoho z rodičů a nezaopatřeného dítěte (dětí).

Tab. 9-6. obsahuje údaje za domácnosti základního souboru v třídění podle výše čistého ročního peněžního příjmu na jednoho člena domácnosti. Do skupiny domácností s nízkými příjmy bylo v každé skupině zařazeno 20 % domácností s nejnižším čistým peněžním příjmem na jednoho člena; příjmy každé domácnosti v této skupině nepřekročily horní hranici uvedenou v tabulce. Do skupiny domácností s vysokými příjmy bylo analogicky zařazeno 20 % domácností s nejvyšším příjmem na jednoho člena, který byl vyšší než spodní hranice uvedená v tabulce.

Tab. 9-7. **Spotřeba nejdůležitějších druhů potravin na 1 obyvatele**

K výpočtu se využívají údaje o průmyslové výrobě, samozásobení, počátečních a konečných zásobách, dovozech a vývozech. Tyto údaje jsou získávány ze statistických výkazů ČSÚ, dále od potravinářských svazů, od některých organizací, zabývajících se zahraničním obchodem a dalších institucí. Výpočet vychází ze středního stavu obyvatelstva.

Tab. 9-8. **Spotřeba vybraných základních druhů průmyslového zboží na 1 obyvatele**

K výpočtu se využívají údaje o výrobě, zásobách, vývozech a dovozech. Tyto údaje jsou získávány ze statistických výkazů od jednotlivých výrobců a organizací, zabývajících se zahraničním obchodem. Spotřeba plynu je vypočtena z údajů českých plynárenských podniků a spotřeba elektřiny je vypočtena z údajů distributorů.

Tab. 9-9. **Vybavenost domácností předměty dlouhodobého užívání**

Propoččet vychází z údajů o výrobě, zásobách, vývozech a dovozech. Vybavenost je napočítávána podle ročních přírůstků, přičemž se přihlíží k životnosti (stanovené Výzkumným ústavem obchodu), respektive k opotřebovatelnosti jednotlivých předmětů. Vybavenost osobními automobily a motocykly je propočtena z údajů Ministerstva vnitra ČR a vybavenost telefony na základě údajů ČESKÉHO TELECOMU, a. s. a provozovatelů mobilních sítí.

Od roku 2006 došlo v šetření statistiky rodinných účtů ke změnám v metodice zjišťování i ve složení zpravodajského souboru. Výběrové znaky byly doplněny o velikostní skupinu obce, případně druh domu – v souboru se tak zvýšilo zastoupení domácností bydlících v malých obcích a v rodinných domcích podle jejich skutečného podílu v populaci. Vzorek výběru zahrnuje již všechny typy domácností, např. i dosud nesledované domácnosti nezaměstnaných, důchodců s ekonomicky aktivními členy nebo domácnosti, v nichž není žádná ekonomicky aktivní osoba. Ačkoliv se složení souboru přiblížilo skutečnému zastoupení v populaci, jeho změny měly za následek přesuny ve struktuře vydání, což do jisté míry komplikuje porovnání s výsledky do roku 2005.

* * *

Podrobné údaje statistiky rodinných účtů, spotřeby potravin a příjmů a životních podmínek domácností ČR s metodickým popisem jsou obsaženy v publikacích ČSÚ vydávaných podle Edičního plánu na rok 2007 v tematické skupině 3 - PRÁCE, SOCIÁLNÍ STATISTIKY, podskupině 30 - Životní úroveň:

- „Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů za rok 2006“ - vychází s roční periodicitou (I. díl – červen, II. díl – červenec).

I. díl – domácnosti podle postavení a věku osoby v čele, podle velikosti obce, příjmová pásma

II. díl – domácnosti podle počtu dětí, rodiny s dětmi s minimálními příjmy

- „Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů“ - vychází čtvrtletně, 85. kalendářní den po skončení čtvrtletí

- „Spotřeba potravin v roce 2006“ - listopad 2007

- „Příjmy a životní podmínky domácností ČR v roce 2006“ - listopad 2007

Další údaje jsou zveřejňovány na internetových stránkách Českého statistického úřadu:

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_uroven_spotreba_domacnosti_prace